

Dubbel-interview met Norbert Dankers en Jaap de Vlas

‘Het duurt vier jaar voordat een zeemosveld is hersteld’

‘De veerboten en de aanvoerwegen zijn groter dan midden jaren zestig, dat valt meteen op, maar de Wadden zijn nog altijd een prachtig natuurgebied’, vertelt Jaap de Vlas. ‘Zeker als je er de eerste keer komt, met een argeloze blik.’ Zijn ervaren oog ziet echter ook haarscheurtjes. ‘De stikstofrijke neerslag eist steeds meer zijn tol, de planten van de kalkrijke duinvalleien staan onder druk en de duinen verroemen. Op de kwelders zijn de overgangen naar een meer dynamisch milieu langzaam afgenomen. Pioniers verdwijnen daardoor, er komt meer Strandkweek; natuurlijk is dat normale succesie, maar de soortenrijkdom neemt wel af.’

Op het wad zelf is de milieukwaliteit flink vooruit gegaan, minder pcb’s, geen grootschalige vergiftigingen door aldrin en dieldrin en minder eutrofiëring, aldus De Vlas, maar ook daar ziet hij minpunten. ‘De mosselbank van vroeger is nu vooral een oesterbank. Door de vele nieuwkomers, zoals de Japanse oester, de Amerikaanse zwaardschede en zeepokken van diverse komaf, neemt de soortenrijkdom in de Waddenzee toe, maar dat is geen verbetering. En er is niks aan te doen. Op het moment dat je denkt: Hé daar komen er wel veel van, dan ben je al te laat.’

‘Een paar jaar geleden zou ik hebben gezegd dat de mosselbanken zijn overgenomen door de Japanse oester’, vult Norbert Dankers aan, net als De Vlas een oudgediende in het Waddenonderzoek. ‘We zien gelukkig dat tussen de oesters nu ook weer veel mosselbroed zit. De droogvallende schelpdierbanken komen langzaam terug, vooral in de oostelijke Waddenzee. Sommige beginnen zelfs weer de oude structuur te krijgen, met oude schelpplagen, bulten, poeltjes en daartussen stroomgeulen. Structuren die eind jaren tachtig, begin jaren negentig volledig waren verdwenen door de aanhoudende mosselvisserij.’

Jaren touwtrekken volgden. Was de broedval te klein of visten de mosselkwekers te veel? In beide argumenten zit een kern van waarheid, legt Dankers uit. In jaren met slechte broedval kachelen de mosselbanken van nature langzaam achteruit. Eén goed jaar is dan weer voldoende om het verloren terrein goed te maken. ‘Bevinging en een slechte broedval samen is echter funest. Het herstel heeft wel vijftien jaar gekost.’

Dankers noemt de terugkeer van de mossel-oesterbanken – momenteel 1500 tot 2000 hectare – ‘van cruciaal belang’ voor de Waddenzee. ‘De mosselbanken maakten maar 5 procent van het oppervlak uit, maar daar zaten wel 25 procent van alle wadvogels. Die kunnen daar bij zakkend water eerder terecht dan op de wadplaten, en er is voor elk wat wils: grote mosselen voor de Scholeksters; kleintjes voor de Kanoet en Steenloper. In de poeltjes zitten grondels en dikkopjes waar Lepelaars en Zilverreigers op af komen. In de omgeving ligt bovendien altijd veel slib; dat is goed voor de bodemdieren.’ ‘Ik ben begonnen met onderzoek aan mosselbanken, omdat

ik geïnteresseerd was in fijn slib en troebeling. De Waddenzee zou best veranderd kunnen zijn door het verdwijnen van de mosselbanken. In een periode van een week kunnen die schelpdieren al het water door hun kieuwen pompen en weer helder maken. Verdwijnt de Mossel dan zou dat dus een troebelings-effect kunnen hebben, doordat er meer slib in suspensie blijft. Dat is een vraag waar we nu het antwoord op zoeken. In de buurt van een mosselbank wordt het water gezuiverd en er wordt veel slib op de bodem afgezet, maar wat gebeurt daarmee? Komt het door bewegingen van de wind en het water dan weer in suspensie, dan kan het ook zo zijn dat het water in de buurt van mosselbanken juist troebeler wordt.’ De Vlas en Dankers geloven niet in de theorie dat de Waddenzee aan kwaliteit heeft ingeboet door toenemende troebeling van het water. ‘Dat lijkt me een onzinnige gedachte’, aldus De Vlas. ‘Als je kijkt naar de metingen die Rijkswaterstaat sinds de jaren zeventig verricht, dan zie je wel veranderingen, maar niet dat er iets mis is.’ Natuurlijk is er variatie, meent hij. ‘Er zijn tal van externe factoren die voor verstoring zorgen’, benadrukt hij. ‘Stort van havenslib uit Rotterdam in de Noordzee bijvoorbeeld en de aanleg van de tweede Maasvlakte doen hun invloed gelden tot in het Waddengebied. Maar ik geloof niet dat er iets mis is. Met één uitzondering. De Eems is zo ver uitgebaggerd, dat het deel in Duitsland nu een slibbak is waarin een dikke laag *fluid mud* rond blijft glibberen.’

De Vlas is dan ook overwegend tevreden over het gevoerde beleid. Daarin krijgt hij bijval van Dankers. ‘Over het algemeen is de situatie goed. Toen ik hier begon, was inpoldering nog een serieuze bedreiging; daar hoor je niemand meer over. De zehonden zijn *booming*, de mechanische kokkelvisserij is gestopt. En er zijn afspraken met de mosselkwekers over het omschakelen op mosselinvanginstallaties; het gaat echt de goede kant op.’

Toch ziet Dankers nog wel een donkere wolk: de garnalenvisserij. ‘In de jaren dertig’, vertelt hij, ‘was er nog de blomkesvisserij, op hydropliepen zoals *Sertularia*. Gedroogd werden die, vooral in Duitsland, gebruikt in bloemstukjes en Kerstmandjes. Op Texel zijn ze ook een tijdje verkocht in kleine flesjes, als weerboompjes; gingen ze drijven dan werd het slecht weer. Van die pliepen had je hele velden, met daartussen kleine visjes, zeepaardjes en mosselbroed. Door de garnalenvisserij zijn die zeemosvelden verdwenen. Sommige geulen worden wel honderd keer per jaar bevestigd, in andere delen is dat misschien maar vijf tot tien keer per jaar, maar er is geen prieltje in de Waddenzee dat niet door garnalenvissers wordt aangeveegd’, vertelt Dankers.

De vissers zelf beweren dat ze amper schade aanrichten doordat er geen kettingen voor het net hangen die door de bodem trekken, maar een soort wielen die rollen. Het net zelf dat over de bodem veegt, is echter de grote boosdoener, denkt

Rik Nijland

Dankers. 'Die poliepen zijn teer; het duurt vier jaar voordat een zeemosveld van zo'n aanslag is hersteld. Komt er eerder weer een net langs, en die kans is heel erg groot, dan is er sprake van een chronische aantasting.'

Sanering van de garnalenvloot is aanstaande, verwacht Dankers. Het gaat namelijk slecht in de branche. Voor de zeemosvelden heeft dat alleen zin, waarschuwt hij, als er dan ook een substantieel deel van de Waddenzee wordt gesloten voor deze visserij. Halvering van de frequentie van bevissing zet nauwelijks zoden aan de dijk, dan zijn we eigenlijk nog even ver van huis. 'Komt er een vangstverbod in een deel van de Waddenzee, dan zul je versteld staan. Dan krijg je de zeepaardjes terug en je hebt veel meer overleving van juveniele vis. De vissers gebruiken nu wel zeefnetten, maar visjes kleiner dan 10 centimeter worden allemaal gevangen.'

'Naar de impact van de garnalenvisserij in de Waddenzee wordt inmiddels onderzoek gedaan', vertelt De Vlas. Hij is wat milder gestemd. 'Er wordt alleen in de geulen gevestigd, waar je op veel plaatsen een zandige bodem hebt met snel stromend water; daar is de bodemfauna ook niet erg bijzonder, daar zal de impact niet groot zijn, maar er zijn inderdaad ook rustiger stukken en als je teer van aard bent is het niet goed als een garnalenvisser een net over je kop heen sleept.'

De garnalenvisserij heeft altijd wat in de luwte geopereerd, meent De Vlas. Die is niet veronachtzaamd, maar de kokkel- en mosselvisserij kregen meer aandacht van natuurbeschermers. 'Die waren zichtbaarder. Om de aantasting van poliepen te zien, moet je een duikuitrusting aandoen. Het is veel moeilijker je druk te maken over iets dat je niet kunt zien. En dan is ook de politieke wil om iets te veranderen niet bijster groot. Die wordt vooral gevoerd door ontevredenheid van de burgers.'

Bovendien, benadrukt hij, heeft de Nederlandse overheid er altijd voor gekozen, enig menselijk medegebruik van de Waddenzee toe te staan. 'Als dat je beleid is, moet je natuurlijk ook niet zeuren over elke beestje dat doodgaat, dat is inherent aan die benutting', aldus De Vlas. 'Garnalen zijn ook een lekker soort eten. Zelf ben ik er sterk voor dat gebieden met goede kansen voor zeemosvelden gesloten worden voor de visserij.'

Links: Jaap de Vlas (1946) was werkzaam bij het ministerie van Landbouw en het RIKZ, nu Rijkswaterstaat.

Rechts: Norbert Dankers (1947) werkte van 1976 tot 2011 bij Imares (en voorgangers RIN, IBN, Alterra) op Texel. Hij is met pensioen maar houdt zich nog bezig met onderzoek op en aan mossel- en oesterbanken en advisering over inpassen van menselijke activiteiten. Beiden zijn ecooloog (foto: Zwanette de Jager).